

קובץ תורני

זכור לאברהם

יוניל ע"י
בית מדרש ישיבת אליהו
שלוחת מכון ירושלים
חולון

העורך
רב איגדור ברגר

שנת ועשה חסד עם אדני אברהם
(תנש"א לפ"ק)

הרבי יצחק רצאבי

מה"ס שווי"ת עולה יצחק ועוד
בנירברק

כמה הוא שיעור שתיית יין לשמחת يوم טוב

נסתפקתי בדין שתיית יין ביום טוב משום שטחה כטבואר בש"ע סימן תקכ"ט
סעיף א', האם צריך שיעור רביעית כאשר מצינו בכמה מקומות משום שאין
שתייה פחות מרבעית, או דלענין שטחה א"צ רביעית.

שאר רכוואתא כמו שהבאתי בבראות יצחק הלכות ברכת המוציא סק"ג) משא"כ לגביהין ביום טוב, שהוא מתחייב ממצות עשה דושמחה בחגון, ולאו דוקא בסעודה, לפיכך לא הזכיר הרמב"ס שם סעודה. וצריך לומר שגם מラン הש"ע לאו דוקא נקט, אלא דעת"פ באופן זה נמי מקיים המצווה. ועיין ירושלמי פירוש הרשב"ם פרק עובי פסחים דף קיז: שין שבחווך הסעודה וכן שלפני הסעודה, איןנו משכר.

ועיקר דבר זה שהוציאו רבינו הרמב"ס מן הגמ' דברכות שצורך לקבוע הסעודות על היין, יש להעיר שלא נזכר זה בגמרא בתורת דין אלא אגב אורחא שכך היה דורכם, ובחדיאaita החם דאבי לא הוה רגיל אפילו ביום טוב לקבוע הסעודה על היין. ועיין נימוקי מהרא"י על הרמב"ס שם והמעין במשנה ובגמ' ברכות שם יראה מבואר דהכוונה לקבוע על היין קודם הסעודה ובתוכה הסעודה, וכן כוונת רבינו זיל ע"כ, והנה שם כתוב המאייר שהיה מנהג (בזמן חוץ'ל) כשהועשין סעודת כבוד בגן שבת וית", שהוא מביאים יין קודם הסעודה ע"ש. ובועל המאור שם כתוב דברי הגمراה הם במקומות שאין להן יין מצוי כל השבוע ולא היו רגילים בתוך סעודתן אלא מים, זולות שבחות וית' שהיו קבועים על היין וכו'. ואנו והמקומות הסמוכים לנו, אין קבועין על היין

תשובה:

מחשי בה. יום כ"ב איד האשע' בני ברק.
א) מקור האי דינא, בפסחים דף קט. חייב אדם לשמח בינוי ובני ביתו ברגל שני' ושמחה בחגון וכור' אנשים ברואי להם בין לבין תניא ריב"ב אומר וכור' אין שמחה אלא בין שנאמר רין ישmach לבב אנוש ע"כ. וכור' ב' לשון הרמב"ס פ"ז הל"ח, האנשים אוכלקין בשר ושותין יין, שאין שמחה וכור' אלא בין ע"ש. אבל מラン הש"ע בסימן תקכ"ט סעיף א' כתוב בסוגנון אחר, וחיבר וכור' לקבוע כל סעודה על היין [ועיין ביאור הלכה שם סעיף ב' סוד"ה כיצד]. ושרשו מגמ' ברכות דף מב: לא שנו (שין שלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון) אלא בשבתו וימים טובים שאדם קובע סעודתו על היין. וגם הרמב"ס כתוב כן פ"ל משבת הל"ט, וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצע על שתי ככרות. וסימן עלה, וכן בימים טובים ע"ש. והמעין בלשונו יראה בברישא לנבי עצם שלוש סעודות כתוב הרמב"ס בלשון חייב, משא"כ בסיפה לעניין קביעותן על היין כתוב בלשון צריך, שזה מורה הרבה פעמים ולא هو לעיכובא כדכתבו בעלי הכללים נאבל צ"ע דLAGBI בצעעה על ב' ככרות שהסמיך בתור הכי, הוא חיוב ממש כדמוכחה גם' שבת דף קיז: והרמב"ס עצמו רפ"ז מברכות הל"ד נקט בזה לשון חיוב, וכ"ז

ונראה שיש להם סמרק קצת, מהא דאמר ר' יהודה בנדרים דף מט: שאינו טעם יין אלא בקידוש ואבדלתה וארבעה כס' דפסחא, וחונר צדעריך מפסח ועד עצרת, אלא חכמת אדם תאיד פניו ע"ש. והקשה מהרש"א מהא דאי"ר יהודה גופיה בפסחים דרי קט. ושמחה בחגנן, אנשיים בראויהם להם בין. ותירץ דלסתם אנשיים קאמר התם, אבל רבי יהודה עצמו לא היה ראוי לו יין כדקאמר רמשו"ה היה חוגר צרעינו משום מיחוש ראשו מפסח עד עצרת ע"ש. אי"כ בעין זה האידנא דסתם אנשיים (במקומות אלו) אין היין נוח וערב להם, אינם מחוויבים בו. אבל שלענ"ד קשה קצת על מהרש"א מליה שלא היה היין ממשחו לר' יהודה עכ"פ לשעתו נכל היום, או יכול לשחות סמוך לסוף היום] ורק אח"כ בא לו מיחוש הראש. ויל. ולהלן אות ג' נתן בס"ד באופן אחר.

אמנם נראה לכאורה דעתו במחכתייה לא קשיא מידי, דבנדרים לא נדי ר"י בן בתירא אלא ר"י סתם, וכבר כתוב רש"י בביבה דף בו. דסתם ר"י הוא ר"י בר אלעאי. ואע"ג דלפעמים סתם ר"י הוא ריב"ב (עיין בסדר הדורות) מ"מ ברור של הקשות מכח זה אין לנו. ולא עוד אלא שכירושלמי פ"י דפסחים הל"א, ומיתתי ליה נמי הרשב"א בתשובתו ח"א סימן רל"ח (ומביאו הב"י סימן תע"ב ד"ה וצריך כל אדם) גרסין בהודיא ר' יהודה בר' אלעאי ע"ש. וכי"ה בקהלת רבה פ"ח אותן ד', וגם בסדר הדורות ע"ש. [ועיין ספר המצוות להרמב"ם שם רמייתי לך דפסחים בשם ר' יהודה סתמא, וכן ברכזוקי סופרים הביא מכת"י אחד דלא"ג בן בתירא. אך בנוסחאות מדויקות של ספר המצוות איתא בהודיא בן בתירא]. וע"ג להלן סוף אות ג' דהරרי ב', ושפיר הקשה מהרש"א. [והרשב"א שם הוכחה מזה שגם מי שמצויק לו היין צריך לדוחוק את עצמו בשתיית ד' כוסות לעשות כר"י ב"ר אלעאי וכו']. והקשה לי חכם אחד אין יכול להרציאו

בין חול בין בשבת וכ戎 ע"ש, והובא מקצתנו גם בחידושי הרשב"א והמאירי. הרי בהדיा דאין כאן תקנת חכמים לעשות כן, רק תלוי ברגילותן אנשי כל מקום ומקום. וכ"כ המשנ"ב סימן רמיד סק"א דמה שפסק הש"ע בסימן ר"ג סעיף ב' שירבה בבשר ויין ומגדנות, היינו לפ"י שמן הסתם רוב בני אדם עינוגם בכך, אבל כל מקום לפי מנגנו עינוג השבת במאכלים ומשקים החשובים להם עונגן ע"ש. וע"ג תשובה הרדב"ז סוף סימן שני אלףים ק"ד. וצ"ע זואלי היה לו לרביבנו מקור נוסף לדבריו אלו].

(ב) עכ"פ לגבי מצות שמחה ביום טוב דמוכה בגם פסחים דבעינן דזוקא יין, דומייא דעתו, התם אין שמחה אלא בבשר שנאמר בחבחת שלמים ואכלת שם ושמחה שם גרא"ע צפנה פענה על הרמב"ם בהל' יום טוב שם], לא שייך שייה תהלי ברגילותן אנשי המקום, אלא הרי דומייא דקיודוש על היין שכל אדם מחוויב [מהו גם לטעם הגראי"ח בגין יהודיע שם שטעם היין, מפני שהאדם דואג על ריבית ההוצאות ליריט, וטבח היין להעביר הדאגה] שלכן אנחנו בזמןינו ג"כ אף שאין רגילים קבוע עשרה על יין כלל אפילו בשבותות אלא בשאר מיני משקין [או מצד השגנות הטבעים של בני אדם שאין היין ערבי להם, או שהיין מוקולקל. ועיין שורת שבט הלהי ח"ג סימן כ"ז, וזה סימן ל"ב] היה נראה לכאה דחיבטים לשנות יין ביריט, ריל מלבד היין של קידוש. וועל הרמב"ם בספר המצוות עשה נ"ד, בכלל ושמחה בחגנן מלבד השלמים] מה שאמרו ג"כ לשם בסם במניין שמחה, ומהו לאכול בשר ולשתות יין וללבוש בגדים חדשניים וכו'. ומה שיתחייב מהם יותר, שתהיית היין בלבד, כי הוא יותר מירח בשמחה ע"ש. אבל תימה החזוןן שלא נהגו העולים בכך. נועל דקדוק לשונו בהה, בגדים חדשניים גם לאנשיים וכו', העתרנו כבר בס"ד בבארות יצחק סוף הלכות שמחת יומי טובי].

הרמב"ם שם שגמ בזמה"ז שאין שלמים אף"ה מצוה בכשר, אלא שהב"י הקשה עליו ולכן השמייט זה בש"ע, והאחרונים פלפלו בכך] שהכל לפי דרכו וטבעו של כל אדם. ועל-פי זה זכינו בעזה"ת לישב קושית מהרש"א דלעיל (הינו דאפסיו לפי דרכו שהוא אותו ר' יהודה). ואי נמי תרי נינחו בדברינו, מ"מ שלא לשוויננו חולקים) איقا למימר דבריהם טוב היה שמח במעט יין ושיעור קטן כזה לא היה מזיקו, וגם לא שיין שייאورو פניו בשבייל כך. ורקDKידוש ואברלתא רביעין בהר שיעורא כמלוא לוגמיו, וכל שכן ארבעת כוסות רביעין בכל חד וחוד מיניהם רוב הocus. ולשון טעימה דנקית בغمרא, דמשמע לכוארה דהוא מרועט משתייה, אולי אין זה אלא לומר שהיה שותה רק מה שהוא מחייב מדינה. וכען ומה מבואר לשון טעימה, בפסק מהרי"ץ הלכות ברכת המוציא דף ט"ו, דכל מקום שאוחה אכילה אינה מספיקה לשביעה, קרוי לה טעימה ע"ש. ובירושלמי ומדרש קוהלת איתא בהדריא בלשון שתיה. נושם לא ני' קידוש והבדלה רק ד' כוסות, אולי ס"ל דיצא בהם ידי חובה ע"י אחרים, שאינם מצוה בגנוו כמו ד' כוסות. אי נמי משום שرك ד' כוסות הזיק לו לדיבורים, ולא כוס אחד וקידוש או הבדלה, ופשטות].

שוב ע"נתי וראיתי דשפיר הקשה אドונינו מהרש"א, שדקך בקושיתו שלא להוציא מגמי' פסחים המאמר דין שמחה אלא בין דזהו אתאמיר החט משמיה דרייב"ב. אלא ה比亚 אנשים ברاري להם ביין, שני' שם בתחלת הענין משמיה דר' יהודה סתמא, וא"כ קשיא דר' יהודה סתמא אדר' יהודה סתמא. ושגיאות מי יבין מנסתרות נקי. ועכ"פ הירצנו במקומו עומד.

עליה בידינו, דמצות השמחה ביום טוב בשתיית יין, שמתקיים לא רק כשקביעות סעודתו עקרה על היין אלא גם כשותהו בפע"צ, השיעור איז הוא לפי טבעו של כל

דין זה מרבי ב"ר אלעאי שהיה מתנגד בחסידות כדאיתא בב"ק דף קג: ותמורה דפי טו:, ושאר דוכתי, וא"כaca נמי שמא חממיר על עצמו היה. והשבתי לו מיניה וביה דמשום hei מסיים הרשב"א לאחורי שאמרו כן גם על ר' יונה יעוז].

ואפשר לתרץ מנהג העולם בדרך אחרת, דאית להו כמ"ש השאג"א סימן ס"ה דמצות עשה דושמחת בחג נוהג בזמה"ז מן התורה אף"י שאין לנו שלמי שמחה, כי החיוב הוא כל אחד כמה שביכלו לשומות, יוכל לקיים מצות שמחה בשאר כל מני שמחות שכידזו לקיימן עש"ב, ומביאו הברכ"י בקידוד בסימן חקכ"ט אותן ד', וצ"ע שבלי לקט סימן רס"ב בשם ספר יראים ומור וקצעה שם בסוף הסימן, ושווית בין שלמה סימן מ"ז, ובמועדים זמינים ח"א סימן כ"ט.

ג) מהשתא נבו לשאלתא דין כמה הוא שיעור היין שצדיך לשחות, והינו למי שנחנה מן היין ודרך לשותו כל השנה, או עכ"פ שמחmir על עצמו לשותו ביום טוב כדי לקיים דברי חז"ל והפוסקים כפstan. והנה לפי לשון הש"ע לקבוע סעודתו על היין. נראה דהו שיעור גדול, דבעין שייה עיקר קביעות הסעודה עליו [כמפורט בתשובה הרדכ"ז סימן ב' אלףים ק"ז בביאור דעת הרמב"ם]. אלא שלפי מה שהקדמנו בס"ד לעיל זה אינו מעיקרי החיוב, רק לפי הרגילות בכל מקום, נמצא דסגי בשתייה גם כשהוא חוץ לסעודה למגמי, בשיעור שמשmach, וידוע שפחות מרבית, לא מקרי שתיה בכל מקום. אבל כיוון שהדין אינו בשתייה גרידא אלא למגמת השמחה, מסתברא שם שמח בפחות סגי בהכי. ומайдן מי שברביית אין שמח בעי טפי. וכך כתוב בספר מועדי השם להריה"ג משלום משולמי שליט"א, בהוספה להלכות יוט"ט דף ב"א יעוז]. ובזה אתי שפיר סתימת הפוסקים שלא נתנו שיעור מוגבל זהה. וסתברא וזהו הדין לגביبشر [לשיטת

מהשתא. (ואגב יש להעיר דמצות השמחה, היא לא רק ביום טוב, אלא גם בחומר"ע, כמתבאר בפירוש בדברי הרמב"ם פ"ו מיום טוב הל"ז וכ"ב. ועי' שער העזון סימן תק"ל אות ד').

אדם. שם שמח אפי' בפחות מרבייה, סגי בהכי, ואם אינו שמח אלא בשתייה טפי מרבייה לא סגי עד שישתה כל צרכו.ומי שאינו נהנה מן היין יוצא יד"ח בשאר מיני שמחות. ולעניןبشر, עיין לעיל סוד"ה